

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

**Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету**

ВИПУСК 32

Рівне – 2020

УДК 94(477) + 94 (100)

А 43

ББК 63.3 (4Укр)

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : Зб. наук. пр. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. Вип. 32. Рівне: РДГУ, 2020. 266 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан – кандидат історичних наук, професор,
член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне)

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій – кандидат історичних наук, професор (м. Рівне)

Редакційна рада:

Давидюк Руслана – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Жарна Криштоф – доктор хабілітований в галузі історії, професор (м. Жешув, Республіка Польща)

Киридон Алла – доктор історичних наук, професор (м. Київ)

Троян Сергій – доктор історичних наук, професор (м. Київ)

Фісанов Володимир – доктор історичних наук, професор (м. Чернівці)

Члени редколегії:

Галуха Любов – кандидат історичних наук, професор (м. Рівне)

Жилюк Сергій – доктор історичних наук, професор (м. Остріг)

Майзнер Роберт – доктор хабілітований в галузі історії, професор (м. Ченстохова, Республіка Польща)

Прищепя Богдан – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Соммер Ханна – доктор гуманітарних наук в галузі соціології, професор (м. Жешув, Республіка Польща)

Степанков Валерій – доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський)

Стоколос Надія – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Чухліб Тарас – доктор історичних наук, провідний науковий співробітник (м. Київ)

Швецова-Водка Галина – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Шеретюк Руслана – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 10 від 26 листопада 2020 р.

***Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ №15857-4329Р***

ISSN 2519-1942

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. Пластова, 31,
Факультет історії, політології та міжнародних відносин РДГУ,
isf_rdg@ukr.net
<http://fipmv.rv.ua/>

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2020

ГЕНЕЗА Й ЕВОЛЮЦІЯ ЧЕСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНИХ ІДЕЙ: ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС

Постоловський Руслан

Рівненський державний гуманітарний університет

Україна, 33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12

e-mail:postolovskui@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3004-582x>

Актуальність і постановка проблеми. Генеза й еволюція демократичних ідей і традицій характерні для історії багатьох народів і держав Європи, Демократичні засади в Старому Світі вин формувалися ще з античних часів. Фактично вони беруть початок від давньогрецької прямої демократії яка, незважаючи на свою обмеженість, недосконалість і почасти навіть примітивність, стала від точкою для становлення і функціонування сучасного поліархічного суспільства. Аристотелівська писана традиція, правові основи державницької політики Солона та конкретна практична діяльність отримали в період раннього та класичного Нового часу реальний розвиток у нових історичних на новому етапі еволюції європейської цивілізації. Тоді ж європейська демократична традиція лише здобутком північноамериканських колоній Англії, але й дала поштовх для створення та у прогресу Сполучених Штатів Америки, а також розвитку передових європейських держав. Разі демократичний компонент відігравав все більшу і важливу роль у житті слов'янських народів.

Чеські демократичні традиції були породжені різними історичними факторами, зазнавали і свого становлення різних впливів. В історичній пам'яті чеського суспільства зберігались пах часи, характерні своєю активністю, прогресивними ідеями і намірами, непримиренною боротьбою за майбутнє. І нагадували вони сьогодення переважно формами прогресивних, взаємообумовлених традицій.

Таким чином, традиції – це активний ідейний місток між епохами з актуальним суспільним, політичним і культурним значенням, це усвідомлення суті історичних подій, які входили до с; суспільного споглядання як його активний чинник. Отже, традиції є трансформованою минувши зберегла політичну та ідеологічну дієвість [7, s. 7].

Не можна не погодитись з висновком чеського дослідника життєвих цінностей чеської Й. Шнура про те, що «чехи живуть традиціями. Століттями традиції були для чехів стимулом у за національне буття чи небуття, допомагали їм пережити важкі часи, були джерелом само гордості. І сьогодні ще чеська людина відчуває себе нащадком гуситів, ватажків національного відродження, масаріківським демократом» [16, s. 85].

Стосовно соціологічного підґрунтя демократії, чехи нагадували інші народи Східної Європи XVIII–XIX ст. принесло пробудження від довгої дрімоти та знову ввело їх в історію. Але лише в соціологічне підґрунтя було підкріплене філософією демократії, яка базувалась на інтерпретації національних традицій, чеської історії та втілювалась у цілу систему освіти Чехії, стала ч ментальної та моральної спадщини нації. Зрозуміло, що тут йде мова про період чеського національного відродження.

Впродовж історії чехів сформувалися самобутні національні ознаки та ментальні риси народу, які стали складовими компонентами їх демократичних традицій. Власне й еволюція Словаччини на всіх етапах їх історичного розвитку іманентно обумовлювалася тим специфічним культурно-історичним середовищем, у межах якого здійснювався цей розвиток. Значний і формування демократичних традицій при цьому справили чеські реформатори-гуманісти, просвітники державники. Серед них чільне місце посідають Я. Коменський, Ф. Палацький, Т. Масарик і А. Пражак. Визначення їх ролі та значення у становленні та розвитку демократичної культури чехів – ось головна мета пропонованої наукової розвідки. Аналіз стану наукового вивчення даної проблеми показує, що окремі автори – Р. Шпорлюк, Н. Нарбут, О. Павленко, А. Мильников – як правило звертали узагальнених досліджень діяльності Коменського, Палацького, Масарика, у контексті як частково зачіпали питання їх внеску в формування та розвиток елементів демократичної традиції.

У середовищі чеських протестантів-емігрантів особливо визначну роль у розвитку реформаційної політичної традиції зіграла творчість видатного педагога-просвітителя, який започаткував багато концепцій сучасної освіти у Західному світі гуманіста-історика Я. А. Коменського. Подорожуючи з однієї країни в іншу, він продовжував виконувати дипломатичні місії на користь чеської справи європейських дворах і протестантських дворах і протестантських церквах, все ще надіючись, і повернутись у Богемію після перемоги протестантів.

Продовжуючи лінію Віклефа, Коменський створив справжній метод реформаційного мислення. Він зумів збагатити християнське віровчення стійкою внутрішньою логікою, якої йому не спромігся додати як офіційний католицизм, так і офіційний протестантизм. Я. А. Коменський водночас інтегрував ідейної моделі відкриття результатів ренесансного мислення та запровадив при цьому соціалізаційну інтерпретацію людського єства як єства суспільно-людського [9, s. 165]. Його релігійні почуття збагачували його політичні переконання. Ані одного, ані іншого без взаємного поєднання ми не розуміємо, й це сам особисто доповнював словами: мораван за походженням, чех за мовою, теолог за фахом. Його політичною метою протягом всього життя був розвиток культури предбілогорської Чехії, після 1628 р. він сприяв відновленню становища, в якому б гуманістично-протестантська культура могла б розвиватися. Він був сином землі, що була повністю сповнена ідеями реформації, які були власне і релігійної толерантності. Цій спадщині Коменський залишався вірним і після переїзду за християнську Європу [9, s. 165].

Провідні чеські просвітителі ніколи не сприймали ідей революції, яка, як і всяке насилля, здавалась здою. Симпатизуючи революційним діям таборитів у минулому, вони залишилися прихильниками реформ йозифінського типу свого часу. Просвітництво відродило позитивні ідеали гуситів. «Кожний чех, – записав у своєму щоденнику за 16 січня 1781 р. Ф. М. Пельцль, – котрий тільки читає чеські книги і знає історію своєї батьківщини, трохи гусит» [1, с. 116]. Принципову зміну в оцінку гуситської епохи вніс лише чеський історик Франтішек Палацький (1798–1876), який походив із північно-моравської чесько-братської родини. У своїй монументальній роду чеського в Чехії і Моравії він показав гусизм як рух, що виростає з демократичної суті чеського національного характеру, як складову частину перманентного зіткнення чеського і німецького як органічний компонент європейської реформації і як передвісник громадських революцій нової доби [3, с. 198].

Таким чином, Ф. Палацький надав чеському народу відчуття ідентичності чеського питання Гусити боролись за свободу свідомості, за демократичні рівність, проти авторитаризму Риму. Їхній рух був етнорелігійним, національним та соціальним.

Ф. Палацький дав чеському народу не лише інтерпретацію історії, яка підтримувала їхню демократичну програму сьогодення й майбутнього завдяки глибокому корінню, що сягало минулого. Завдяки йому, питання чеської свободи й чеського національного розвитку стало нерозривно поєднане зі світовою проблемою демократії. Завдяки йому чеська історія стала важливою для історії Європи, а чеське питання – універсальним питанням.

Вважаючи підйом сучасної Європи та французьку революцію фундаментально ідентичними з ідеями чеської реформації, чехи зайняли своє місце в сучасній Європі серед визначних прогресивних течій і народів. Ідея боротьби проти німців за національне самозбереження стала боротьбою за демократію, боротьбою за кращий світ та за більш гуманні відносини між людьми [6].

Т. Г. Масарик увійшов у історію як філософ і політик, лідер і організатор чехословацької боротьби з засновник та ідеолог Чехословацької республіки, її перший президент. Він зробив усе для Чехословаччина стала демократичною, стабільною і дійсно процвітаючою країною в складний *міжвоєнний* період, коли сусідні держави були уражені їхніми внутрішніми конфліктами. Т. Г. Масарик і нову республіку курсом внутрішньої стабільності та обережних соціальних реформ.

З точки зору відомого американського дослідника українського походження Р. Шпорлюка, «у ретроспективі дії Т. Г. Масарика можна вважати за найбільш важливу політичну подію в Чехословаччині з часів втрати в 1620 р. Старою Богемією своєї незалежності в битві коло Білої Гори. У 1914 р. Т. Г. Масарик кинув виклик правлінню Габсбургів над його народом, а коли він організував, перебуваючи за, чехословацькі збройні сили, перетворившись в «озброєного пророка», то зумів зробити те, чого не зміг зробити жоден чех упродовж трьох сторічь до нього» [14, с. 1].

У своїй політичній діяльності Т. Г. Масарик переслідував дві мети: піднести свій народ як культурно і національно, так і соціально. Ставши Президентом Першої Чехословацької республіки, він уміло об'єднав навколо себе всі прогресивні й талановиті сили народу і за їхньої підтримки формував політичні переконання чехословацької нації за допомогою нової національної ідеології, чи, як Т. Г. Масарик звик її «нашої національної програми» [15, s. 160].

Саме роздуми Т. Г. Масарика про роль політичної традиції в житті чеського суспільства були і його глибоким переконанням потреби на зламі XIX і XX століть необхідності створення такої «національної програми». Із часом, в останні п'ять років XIX ст., він написав серію праць, які за характерними ознаками відрізняються від решти його досліджень. Вони виявилися віддаленими від його систематизованої політичної теорії, у той час, однак, ця особлива частина праць Т. Г. Масарика більш дієвою у формуванні чеської сучасної національної ідеології.

Із 1895 р. до початку століття Т. Г. Масарик опублікував у швидкій послідовності тісно пов'язану тетралогію. У цій серії його праць домінує одна центральна тема: які були найбільш важливі й характерні в чеській політичній і культурній історії і що потрібно запозичити із цього для сучасної «національної програми». Це були такі книги: «Чеське питання. Зусилля і сподівання національного питання» і «Наша сучасна криза. Занепад старочеської партії та зародження нових течій» (1895 р.), «Ян Гус. Наше відродження і наша реформація» (1896 р.), «Карел Гавлічек. Зусилля і сподівання політичного пробудження» (1896 р.) і короткі дослідження «Чеська національна ідея Палацького» (1899 р.), «Ідеали гуманізму» і «Як працювати» (1898–1901 рр.).

Уважне ознайомлення з цими працями Т. Г. Масарика дає змогу стверджувати, що хоча й інші праці кінця 1890-х містять у собі багато положень масариківської інтерпретації чеської політичної традиції, саме в «Чеському питанні» (1893–95 рр.) Т. Г. Масарик виклав свої погляди щодо неї найбільш систематично і з яскраво вираженою спробою надати дослідженню науковий характер.

У центрі уваги Т. Г. Масарика стоїть «Чеське питання», його концепція смислу чеської історії в контексті світової історії, дослідження про внесок чехів у світову скарбницю прогресу та їх відданість надісторичним моральним принципам (Палацький, Масарик, молодий Зденек Неєдли), ведення на цьому тлі дискусії філософсько-методологічного спрямування, яка розглядала можливість (чи неможливість) метаісторичного, тобто в даному випадку аксіологічного закріплення історіографії (дискусія Пекарж – Славік) [13, s. 8].

Досліджуючи «чеське питання», Масарик підійшов до вивчення наукової спадщини Ф. Палацького, цей історик відразу ж зайняв центральне місце в його дослідженні. Саме Ф. Палацький допоміг Масарику вибрати гусистський період XV ст. і подальший чеський реформаційний рух як той ключовий період, з якого слід починати дослідження «значення» чеської історії, тобто традиції, яка б підходила до формування сучасної національної програми, що вела б свої корені з минулого.

Найважливішою проблемою для Т. Г. Масарика було, звичайно, те, як заповнити програму в два століття: між 1620 р., коли Габсбурги, контрреформація та германізація втихомирили національне життя, і відродження, яке повинно було початись ще заздалегідь до настання для чехів «весни націй».

Містком, який Масарик намагався побудувати через увесь період загальнонаціональної атрофії, у його аргументах стала нерозривність гуманістичних і демократичних елементів у чеській нації з періоду Реформації і до сьогодні, з'єднувальні ланки якого склалися виключно з ідей. «Ідея гуманізму є ... основною чеською ідеєю, ... до якої, одним словом, прикований увесь смисл усієї нашої історії» [15, s. 240]. «Наша національна чеська програма є програмою гуманізму» [15, s. 304].

Показово, що Т. Г. Масарик убачав джерело гуманізму не у Великій Французькій революції, а передусім у Чеській реформації, репрезентованій Яном Гусом, Яном Амосом Коменським і Чеськими братами. Гуманізм був для Т. Г. Масарика спільним знаменником, до якого, на його думку, можна було звести складну структуру різноманітних рухів, мислителів, проблеми пізнього середньовіччя та сучасного періоду. Більше того, цей спільний знаменник мав ще одну важливу рису, яка, як відчував він, була не менш важливою, і яка допомагала виділити це, властиве Чехії, прагнення відокремити гуманність від інших форм гуманітаризму і, перш за все, від «релігійно байдужої» [15, s. 88] лібералістської школи.

Гуманістичне «значення» чеської історії також має і чітко означений релігійний базис. Саме цей релігійний елемент дав змогу Т. Г. Масарику зв'язати реформаторів XV і XVI століть із чеськими і словацькими мислителями кінця XVIII та XIX століть, яких він вибрав як представників «демократичного гуманізму» Масарик акцентує увагу на релігійній основі чеського питання, коли каже, що «ідеал гуманізму, основна і направляюча ідея, яка вела всі зусилля будительства і відродження, є ідеєю нашої реформації, гуманізм є лише синонімом до слова братерство» [15, s. 314].

Щодо інтерпретації традицій гуситів та всього періоду Чеської реформації, то Т. Г. Масарик неухильно йшов слідами Ф. Палацького, якого він вважав своїм вчителем. Масарик сприймав гусизмякрух, який значно вийшов за рамки середньовічного способу мислення в тому, що він боровся за так сучасні цінності, як свобода індивідуальної свідомості та демократичні соціальні реформи [15, s. 149–151] сформульовані, звичайно, у середньовічних термінах релігійного мислення. Однак він не міг знайти у Ф. Палацького головний напрям і прецедент для вирішення завдання, яке не було визначальним аж останнього, тобто завдання розкрити «значення» гуситських та реформаційних традицій для періоду чеського національного відродження, у якому брав участь і Ф. Палацький. Не міг Т. Г. Масарик також знайти у свого вчителя і положень про те, що «період темряви» може бути досліджений з меток виявлення важливих доказів національної цілісності та соціальних змін, які сприяють відродження

демократичних традицій. «Історія народу чеського у Чехії і в Моравії» не досягла 1526 р., коли Габсбурги вступили на богемський трон.

Т. Г. Масарик зазначав, що засобом залагодження суспільних конфліктів є суспільні реформи і демократизація політичних стосунків. Із цих же міркувань він відкидав революцію у всіх її проявах, трактуючи її як явище анархічне, подібно до феодальних абсолютистських монархій. «Хто вірить у революцію, – наголошував Т. Г. Масарик, – той не сприймає життя серйозно. Я знаю, що революції є сьогодні пережитком старого режиму. Демократична і народна політика не допустять до революції. Світ опирається і опиратиметься на працю, а не на побажання, світ утримується сталою працею і малому» [15, s. 200–201].

Спеціально досліджуючи питання про філософію демократії Т. Г. Масарика у європейському контексті, М. Беднарж вважає, що Масарик концептує суто філософський та етичний зміст демократії, знаходячи його в чеській історії як конфлікт двох типів авторитетів – авторитету духовну концептуальної свідомості та авторитету інституції. Він говорить про гармонізацію їх обох, головне ж значення вбачає у гармонійному устрої свідомості. Звичайно ж, тут не йдеться лише про чеське питання, а про проблему світового значення.

Важливе значення в дослідженні феномену чеських національно-демократичних традицій та їх впливу на еволюцію суспільної свідомості чеського народу в епоху його національного відродження залежить А. Пражаку (1880–1965 рр.) – чеському літературознавцю, чехословацькому політику, учаснику антифашистської боротьби [5, s. 80]. Він був найвизначнішим пропагандистом концепції чехословакізму в міжвоєнний період, близьким до ідей Т. Г. Масарика, і одним з найвидатніших чеських істориків літератури ХХ століття. Водночас сьогодні А. Пражак належить до тих дослідників, спадщина яких не стоїть у центрі зацікавленості сучасної історіографії і не дуже часто є предметом критичної рефлексії [10, s. 163, 169].

Особливий вплив на А. Пражака справила історична обстановка кінця 1930-х років. Вона покликала до життя ще більшу увагу до традиції, яка була започаткована вже на схилі першої республіки і в добу Мюнхена. Видається багато книг, метою яких було підняття національної самосвідомості і зміцнення чеського патріотичного характеру. В цьому зусиллі об'єднались автори всіх генерацій і різних орієнтацій [8, s. 683]. До них належав і А. Пражак, який свою трилогію, написану в цей період, що складалась з книг «Народ захищався», «Про народ» і «Чеське відродження», дав сховати до сейфа видавцю і друкарю Е. Беацфорту з тим, щоб її видати на початку визволення Батьківщини і привітати чехословацький народ [12, s. 89]. Праця А. Пражака «Чеське відродження» вийшла у видавництві Е. Беацфорта в Празі у 1948 р. [12, s. 89].

У цій праці А. Пражак систематизував чеські національні традиції, які сформувались у процесі національно-визвольних змагань чеського народу, і вказав на їх явний демократичний підтекст. Як відзначає автор, «старі фундаментальні традиції, які збагатили і зберігали колись силу чеського народу – кириломефодіївська, святовацлавська, гуситська, братська – хоча мали ще

протиреформаційний характер, але прорвалися на поверхню і контрастували з протиреформаційними традиціями, які колись перемогли завдяки білогорській катастрофі» [11, s. 120].

Між тим, народні будителі епохи чеського національного відродження почали боротьбу, перш за все, проти наслідків Білої гори, започаткувавши протибілогорську традицію. Завдяки цій боротьбі [почалась еволюція інших тенденцій, мовної, патріотичної, національної, чехословацької, слов'янської, культурної, демократичної, антиавстрійської, антинімецької, антиримської і т.п. [11, s. 120].

А. Пражак наголошує, що чеські будителі епохи національного відродження усвідомлювали всі і масштаби білогорської катастрофи і від неї датували добу занепаду народу. У відродженні вони бачили і можливість його захисту від пагубної політики Габсбургів. Впевненість у цьому поступово заповнювала і чеські душі і формувала основний елемент чеської програми: взяти реванш над Білою горою [11, s. 120]. Невипадково «Гавлічек у 1842 р. написав у записнику..., що цю чеську ганьбу потрібно перемогти, хоч би вона й тривала як татарське іго»[11, s. 120].

Безумовно, Біла гора як найбільша катастрофа в історії чеського народу, яку потрібно було перебороти, стала традиційним гаслом всіх його поколінь. Тема Білої гори від першої половини дев'ятнадцятого століття інтерпретована призмою національної історії [2, s. 12]. У цьому контексті А. Пражак зазначав, що «після проголошення незалежної Чехословаччини видатний чеський історик А. Пекарж, який Білу гору вважав найбільшим народним нещастям, сказав, що 28 жовтня 1918 р. є днем помсти за Білу гору і що найбільша історична кривда компенсована» [11, s. 123]. Важливе значення для формування чеської нації, на думку А. Пражака, мала мовна і культурна традиція. У зв'язку з цим він наголошував: «У мові чехи здавна бачили свою основну національну ознаку. З мовою довго ототожнювались і поняття народ – від Даліміла і до Іржі з Подебрад. Мовою чехи відрізнялись від сусідніх німців і мадярів. Коли падав рівень мови, падала і їхня сила, і навпаки, турбота про мову підтримувала їх існування» [11, s. 124].

Еволюція чеської мовної традиції була тісно взаємопов'язана з розвитком національної літератури. З точки зору А. Пражака: «Як і мова, святою для чеської людини була і книга, і чеська література. Поки народ мав живу літературу, доти він жив. Народ це відчував у добу боротьби проти реформації, коли чеські книги спалювались і винищувались. Саме тому головною ознакою відродження стала потреба проявляти себе друкованим словом в усіх напрямках, з тим, щоб наздогнати втрачені позиції» [11, s. 123].

Більш того, епоха національного відродження започаткувала традицію, за якою чеська література служила тільки народу. Тому тенденції «мистецтво заради мистецтва» в Чеських землях були мало популярними [11, s. 130], «із цих позицій, – на думку А. Пражака, – саме Неруда може бути до певної міри прообразом поета, який пожертвував собою заради наступних поколінь, з тим щоб вони здійснили мрії чеських поетів» [11, s. 135].

Важливе значення у формуванні національно-демократичних традицій в епоху чеського національного відродження, на думку А. Пражака, мала патріотична традиція. «В добу відродження, – зазначає він, – більш, ніж будь-коли, почали говорити про нашу батьківщину. Було це поняттям до цих пір малозрозумілим, але для чехів це, перш за все, було основою колишньої самостійної держави» [11, s. 136]. Поступово патріотизм стає світоглядом всіх прошарків чеського суспільства, приходить розуміння того, що свою батьківщину потрібно не тільки любити, але й звеличувати, з подібних почуттів виникла і Тилова пісня «Де моя Вітчизна», яка стала національним гімном [11, s. 137].

Таким чином, концепція формування чеських національно-демократичних традицій А. Пражака в кінцевому підсумку окреслила різноманітні національні традиції чеського народу та інтерпретувала їх глибинний демократичний зміст.

Підсумовуючи, у якості **висновків**, потрібно зазначити, що, як слушно підкреслював Г. І. Гаєк, відомий дослідник теоретичної спадщини Т. Г. Масарика, той був переконаний, що тільки в душі своїх прабатьків і керуючись благородною ідеєю справжнього гуманізму, маленька чеська нація могла зробити важливий і постійний внесок у загальну спадщину людства» [4, s. 124]. Отже, інтерпретація «чеського питання» Т. Г. Масариком стала його концепцією політичної програми демократії для чеського народу. З точки зору розвитку й еволюції чеської політичної культури та демократичних традицій Т. Г. Масарик і А. Пражак продовжили, творчо розвинули, поглибили і теоретично переосмислили стосовно до нових історичних умов погляди й ідеї Я. Коменського та Ф. Палацького.

Джерела та література

1. Мьльников А. С. Эпоха просвещения в Чешских землях. Идеология, национальное самосознание, культура. М.: Наука, 1987. 200 с.
2. Benes Z. Bila Hora a ceskedejiny pocy – zicetiletech // Kavka F. Bilahora a ceskedejiny. Prameny k modemeskehistoriografii. Svarek 2 Praha: Garamond, 2003. 325 s.
3. Cornej P. Dobahusitska. Krizes polecnosti napocatky XV stoleti // Kronika Ceskychzemi. Praha, Fortuna Print, 1999. 904 s.
4. Hajek J. Hanus. Masaryk Revisited a Critical Assessment. – N.Y., 1983. S. 124.
5. Kdobylykdo v nalyichdmjinbchve 20. stoletn. II. IV – Z. Praha Libri, 1998. S. 80.
6. Kohn H. The historical roots of czech democracy // Czechoslovakia. Twenty years of independence. Berkley and Los Angeles, University of California Press, 1940. 504 p.
7. Kvaitek, R. Kdejinnymtradictim. Praha, Ieskoslovenskbstranasocialistickb, 1984. 193 s.
8. Lehar J., Stich A. Janackova J. Holy J. Ceskaliteratura odpocatku k dnesku. Praha, Lidovenoviny, 1998. 1078 s.
9. Polisenky Josef. Komenskэ, muhlabyrinth a nadmje. Praha, Academia, 1996. 218 s.

10. Pospisil J., Zelenka M. Literarnshistorik Albert Prarak (Pametijakopoetikapovinnosti a dezilure) // Albert Prazak . Politika a revoluce. Pameti. Praha: Academia, 2004. 254 s.
11. Прашак А. Иескеоброzeni. Praha: E. Beaufort, Nбrodnнsprбva, 1948. 430 s.
12. Прашак А. Politika a revoluce: pammti. Praha: Academia, 2004. 254 s.
13. Spor o smyslceskvchdei in 1895–1938 // Spor o smyslceskychdei in 1895–1938. Usporadal Milos Havelka. Praha. 1995. 167 s.
14. Szporluk R. The political thought of Thomas G. Masaryk. IV. V. Columbia Universiti Press, 1981. 244 s.
15. T.G. Masaryk. Ceskaotazka. Nasenynejsikrize. Jan Hus. Spisy TGM – Syazek 6. Praha. Masarykuvustav AV CR, 2000. 492 s.
16. Љpui J. Hadnotaieskйhoиlovйka // Poiitologia I Sbmik. Politika, politologia, vrdmlovaniustinax c Labem, 1996. S. 85.

References

1. Myl'nikov A. C. Jepohaprosveshhenija v Cheshskihzemljah. Ideologija, nacional'noesamosoznanie, kul'tura. M.: Nauka, 1987. 200 c.
2. Benes Z. BilaHora a ceskedejinyocty – zicetiletech // Kavka F. Bilahora a ceskedejiny. Prameny k modemeske histori og rafii. Svarek 2. Praha: Garamond, 2003. 325 s.
3. Cornej P. Dobahusitska. Krizespolecnosti na pocatky XV stoleti // Kronika Ceskychzemi. Praha, Fortuna Print, 1999. 904 s.
4. Hajek J. Hanus. Masaryk Revisited a Critical Assessment. – N.Y., 1983. S. 124.
5. Kdobyldo v naљichdmjinбchve 20. stoletн. II. IV – Z. PrahaLibri, 1998. S. 80.
6. Kohn H. The historical roots of czechdemocracy // Czechoslovakia. Twenty years of independence. Berkley and Los Angeles, University of California Press, 1940. 504 p.
7. Kvaпek, R. K dejinnymtradicim. Praha, Иесkoslovenskбstranasocialistickб, 1984. 193 s.
8. Lehar J., Stich A. Janackova J. Holy J. Ceskaliteraturaodpocatku k dnesku. Praha, Lidovenoviny, 1998.1078 s.
9. PolisenskyJosef. Komenskэ, muћlabyrintн a nadmje. Praha, Academia, 1996. 218 s.
10. Pospisil J., Zelenka M. Literarnshistorik Albert Prarak (Pametijakopoetikapov in nosti a dezilure) // Albert Prazak . Politika a revoluce. Pameti. Praha: Academia, 2004. 254 s.
11. Прашак А. Иескеоброzeni. Praha: E. Beaufort, Nбrodнsprбva, 1948. 430 s.
12. Прашак А. Politika a revoluce: pammti. Praha: Academia, 2004. 254 s.
13. Spor o smyslceskvchdei in 1895–1938 // Spor o smyslceskychdei in 1895–1938. Usporadal Milos Havelka. Praha. 1995. 167 s.
14. Szporluk R. The political thought of Thomas G. Masaryk. IV. V. Columbia Universiti Press, 1981. 244 s.

15. T.G. Masaryk. Ceskaotazka. Nasenynejsikrize. Jan Hus. Spisy TGM – Syazek 6. Praha. Masarykuvustav AV CR, 2000. 492 s.

16. Љрui J. Hadnotaieskijhoiioivka // Poiitologia I Sbmik. Politika, politologia, vrdmlovaniustinax c Labem, 1996. S. 85.

УДК 94:32.019.5 (137.1/2)

ІДЕОЛОГІЯ ТА ПРАКТИКАГОЛЛІЗМУ В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ФРАНЦІЇ

Таргонська Аліна

Рівненський державний гуманітарний університет
Україна, 33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12
e-mail: a.targonska02@gmail.com

Мартинчук Інна

Рівненський державний гуманітарний університет
Україна, 33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12
e-mail: inna-martynchuk@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/000-0002-7295-4271>

У статті автори проаналізували концепцію голлізму та її втілення після Другої світової війни у французькій політиці. Визначено, що ідеї голлізму реалізовувалися як у внутрішній так і в зовнішній політиці Франції. З'ясовано, які принципи та політичні засоби голлістів стали історичним пережитком, а які активно використовуються в сучасній політиці.

Ключові слова: голлізм, ідеологія, внутрішня і зовнішня політика, Франція, П'ята Республіка, неоголлізм.

Alina Targonska, Inna Martynchuk. IDEOLOGY AND PRACTICE OF HOLISM IN France FOREIGN POLICY

In the article, the authors analyze the concept of Holism and its implementation after the Second World War in France politics.

The purpose of this study is to identify the components of the ideology of Holism in the field of France foreign policy, analyzing their evolution after Charles de Gaulle.

Among the scientists who studied this problem are Russian researchers O. Bolgov, E. Obychkin, E. Osipov, Ukrainian researchers O. Lozovitsky, B. Sipko, A. Trubaychuk, V. Shevchenko.

The main source for writing the study was the memory of Charles de Gaulle.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Олеся Онищук

МІЖКОНФЕСІЙНИЙ ДІАЛОГ МІЖ ПРАВОСЛАВНОЮ ЦЕРКВОЮ
ТА ПРОТЕСТАНТСЬКИМИ РЕЛІГІЙНИМИ ТЕЧІЯМ В УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ
(КІНЦЯ XVI – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVII СТ.) 3

Артем Харченко

КОЛЕКТИВНИЙ ПОРТРЕТ СТУДЕНТСТВА ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ В
ПЕРШІЙ ПОЛОВИНИ XIX СТ. 9

Ольга Колесник, Руслан Пальчевський

ІДЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УКРАЇНСЬКОГО МОЛОДІЖНОГО ТОВАРИСТВА «СОКІЛ» 15

Вікторія Зиль

МЕЦЕНАТСТВО В КИСВІ НА РУБЕЖІ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ. 25

Василь Рожко

УКРАЇНСЬКІ ВОЯКИ ЕМІГРАНТИ В СКЛАДІ АНЗАК В РОКИ ПЕРШОЇ
СВІТОВОЇ ВІЙНИ 30

Ольга Токар

КАРПАТСЬКА УКРАЇНА – СИМВОЛ ГЕРОЇЗМУ УКРАЇНЦІВ У БОРОТЬБИ
ЗА ВЛАСНУ ДЕРЖАВНІСТЬ 35

Олександр Рибачук, Тетяна Карпукіна

ФОРМУВАННЯ РЕПРЕСИВНО КАРАЛЬНОЇ СИСТЕМИ В КОНТЕКСТІ
ВСТАНОВЛЕННЯ ТОТАЛІТАРНОГО РАДЯНСЬКОГО РЕЖИМУ 42

Володимир Сова

УКРАЇНА В ГЕОПОЛІТИЧНИХ ПЛАНАХ ТРЕТЬОГО РЕЙХУ НАПЕРЕДОДНІ
ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ 51

Юлія Горбова

НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ КРИМУ: ПЕРЕСЕЛЕНСЬКІ АКЦІЇ ТА ЇХ НАСЛІДКИ
(1944–2019 РР.) 61

Тарас Надашкевич, Тетяна Карпукіна

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА НІМЕЦЬКОЇ ВЛАДИ В
РЕЙХСКОМІСАРИАТІ «УКРАЇНА» 68

Влад Твердинюк

РОЗСЕЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ ПОЛЬЩІ В УРСР, ЯК ПЕРЕДДЕНЬ ОПЕРАЦІЇ «ВІСЛА» 77

Оксана Кундеус

ГІБРИДНА ВІЙНА РФ ПРОТИ УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ІНСТРУМЕНТИ 88

Інна Вівчар

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ 99

Олег Санжаревський, Тарас Жовтенко

ВІЙСЬКОВЕ ПАРТНЕРСТВО УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ І РЕГІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА
У ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ: ВІД МИРОТВОРЧОГО БАТАЛЬЙОНУ
ДО УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКО-ЛИТОВСЬКОЇ БРИГАДИ 108

<i>Юрій Ліннік</i> У ПОШУКАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ	117
---	-----

РОЗДІЛ 2. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ І МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

<i>Андрій Богданович</i> СПРОБА ПОБУДУВАТИ «МІСТО СОНЦЯ» В ПАРАГВАЇ	124
--	-----

<i>Інна Вівчар</i> ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ПОГЛЯДИ НІККОЛО МАКІАВЕЛЛІ: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ТА СУЧАСНІСТЬ	130
---	-----

<i>Валентин Константинов</i> ЦЕЦОРСКАЯ БИТВА 1620 ГОДА И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА ПОЛЬСКО-ТУРЕЦКИЕ ОТНОШЕНИЯ	134
---	-----

<i>Ольга Сєєрова, Олена Золотун</i> ОСОБЛИВОСТІ БОРОТЬБИ ІЗ КОРУПЦІЄЮ В РОСІЇ В ДРУГІЙ ЧВЕРТІ ХІХ СТОЛІТТЯ	146
---	-----

<i>Николай Щавлинский</i> ИЗ ИСТОРИИ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ БЕЛОРУССКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ И УКРАИНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ (1918 Г.).	159
--	-----

<i>Оксана Лепеш</i> КОНТРАБАНДА КАК ВИД СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СОВЕТСКО-ПОЛЬСКОГО ПРИГРАНИЧНОГО НАСЕЛЕНИЯ В 1920-Х ГГ.	165
---	-----

<i>Ліна Харипончук, Роман Михальчук</i> КОНЦЕНТРАЦІЙНІ ТАБОРИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РЕПРЕСИВНОЇ ПОЛІТИКИ ТРЕТЬОГО РЕЙХУ	173
---	-----

<i>Руслан Постоловський</i> ГЕНЕЗА Й ЕВОЛЮЦІЯ ЧЕСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНИХ ІДЕЙ: ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС	186
--	-----

<i>Аліна Таргонська, Інна Мартинчук</i> ІДЕОЛОГІЯ ТА ПРАКТИКА ГОЛЛІЗМУ В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ФРАНЦІЇ	195
--	-----

<i>Інна Вівчар</i> РОЛЬ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПРОТОКОЛУ В ІСТОРІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН	204
---	-----

<i>Оксана Кундеус, Алла Іванюк</i> ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ: ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ	207
--	-----

<i>Ірина Андрощук</i> СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК СИСТЕМА МЕДІА-ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДЛЯ РОБОТИ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ	211
---	-----

<i>Інна Вівчар</i> АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ МЕТОДІВ СТИСНЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ	222
--	-----

РОЗДІЛ 3. ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС

Микола Переходько

ЗАРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК СІЧОВОГО РУХУ НА ТЕРИТОРІЇ ГАЛИЧИНИ Й
БУКОВИНИ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ 226

РОЗДІЛ 4. ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРИОГРАФІЇ

Тарас Пасічник

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА СУТНІСТЬ ЯВИЩА ГЕНОЦИДУ 233

Анатолій Лясковець

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНОВИЩА НАСЕЛЕННЯ НА ВОЛИНІ В ПЕРІОД
НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ТА ЗАРУБІЖНІЙ ІСТОРИОГРАФІЇ 242

РОЗДІЛ 5. РЕЦЕНЗІЇ, АНОТАЦІЇ, ОГЛЯДИ

Руслана Давидюк

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА МОДЕЛЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
МІЖВОЄННОЇ ГАЛИЧИНИ 254

ISSN 2519-1942

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

ВИПУСК 32

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники. Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Відповідальний за підготовку збірника до видання – **Валерій Шеретюк**

Комп'ютерна верстка – **Лариса Федорук**

Обкладинка – **Григорій Волохов**

Підписано до друку 26.11.2020 р. Папір офсетний.

Гарнітура «Times New Roman».

Наклад 300. Ум. друк. арк. 17,17.

Віддруковано засобами різнографічного друку

ПП Самборський І.О.

вул. Княгині Ольги, 8, м. Рівне, 33028

ISSN 2519-1942

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Рівненський державний гуманітарний університет. Збірник наукових праць. Випуск 32. – Рівне, 2020. – 266 с.

УДК 94(477) + 94 (100)

А 43

ББК 63.3 (4Укр)

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2020